

ŽIVOT JAKO ROZHOVOR

ANNA HOGENOVÁ, Univerzita Karlova v Praze, Husitská teologická fakulta, Katedra filozofie, Praha, Česká republika

HOGENOVÁ, A.: Life as a Dialogue
FILOZOFIA, 78, 2023, No 6, pp. 492 – 503

This text shows the conditions of our present epoch, which is understood as successive and technological time. Instead of being rooted in the thinking of origin (*Anfang*), we find ourselves in the epoch of “enframing” (*Gestell*), in a situation where man is no longer even a being but merely a human resource. Instead of thinking, we have digitalization; instead of education, organized ignorance. Using Heidegger’s motifs, we contemplate the key connections of our present and uncover an ontological dimension that is more original than Cartesian subjectivity. By descending to a more original ontological dimension, man is shown not as an objectifying (managing, digitizing, etc.) subject, but as a being of Being, thus of origin, to which belongs the paradox that it always happens for the first time and for the last time. And it is precisely from this paradox that the poetic nature of human dwelling becomes clear.

Keywords: Phenomenology – Dialogue – Dasein – Seyn

Člověk je opravdu jen rozhovorem (seit ein Gespräch wir sind, Zoón logón echón), a to když mluví, i když nemluví, když spí, sní, počítá, miluje či nenávidí. Je neustále v rozhovoru se základním laděním (die Grundstimmung), z něhož teprve se konstituuje Dasein (tubytí, pobyt teď a tady). Proto je péče o duši nejen smyslem života již od starých Řeků, ale i něčím, co duši léčí od zmatků, které přináší náš společný život v době příliš pozdní. Je to rozhovor, který vedeme se sebou samými na procházce kolem řeky, kdy nahlas nevyslovíme ani jedno slovo, protože soupatření lidské bytosti se Zemí jako planetou není subjekt-objektový vztah, ale jedná se jen o rozhovor, který nás spojuje a neustále se tvoří; v podstatě se rodí znovu a znovu, a vždy poprvé. Pak teprve víme, co je to domov.

Filosofie není představována informacemi, rodí se z napětí bytostného tázání, jehož je člověk v sobě samém schopen, proto je tak důležité uvlastnění (das Er-eignis), jež není ničím zvláštním a novým, je to patočkovský život z vlastního pramene, nikoli podsunutého z ideologií nejrůznějšího druhu. Bez rozhovoru není možné myšlení vůbec.

Poezie je dnes téměř nejdůležitější ze všeho. Přivádí nás k „počátku“¹, který je pramenem našich životů, i když si to skoro nikdy neuvědomujeme. Počátek se musí vždy zrodit poprvé a vždy naposled, a to umí poezie a myšlené myšlení. Pokud je člověk „utržen“ od počátku, umře stejně jako mimino, kterému je odňato mateřské mléko. Člověk není jen *animal rationale*, tj. zvíře mající rozum. Proč? Protože je člověk bytostí schopnou přesahu, transcendence, což zvíře nezná.

Fenomenologie si již dávno povšimla, že řeč je domem bytí, ale současně je i nejnebezpečnějším prostředkem pro možnost žvanit (das Gerede). Řeč tu není jen pro dorozumění mezi lidmi. Řeč je nám dána proto, že jsme jedinými živými tvory, kteří vědí o bytí. Jak víme o bytí? Jen tak, že si uvědomujeme jsoucna kolem nás, to je možné jen tehdy, ukazují-li se z bytí jako z pozadí, které ovšem samo vidět není. Také první slovo, které jsme jako lidé ze sebe vypravili, byla již odpověď na otázku, kterou k nám vyslalo samo bytí. Jsme „pastýři bytí“, jak nám na mnohých místech připomínají fenomenologové společně s Heideggerem a Patočkou, a to je obrovská pocta pro člověka. Podstatou člověka je rozhovor s tímto bytím.

Nejsme jen biologické bytosti, natož jen fyzikální a mechanické. Řeč máme proto, protože jsme přivolaní k bytí, a proto vnímáme jsoucna kolem sebe, v roztočivosti, která je nevyčíslitelná. Řeč je dům bytí a my se na bytí naladíme a ti, kteří jsou v této schopnosti velmi dobří jsou opravdoví básníci, ti nám přinášejí náš počátek, lásku k dějinám, k naší řeči, k našim zvláštěm, jež zakládají náš časový pobyt, kterému říkáme Dasein, skrz nejdříve pochopené „die Grundstimmung“ (základní naladění), jež není žádným subjektivním jevem, jak si dnes často myslíme.

Bylo by mylné pokládat naladění za subjektivní jevy v subjektu, jako uvnitř stupňující se jevy, jako bublinky vzduchu ve sklenici, přesně tak, jako chtít je objasňovat z účinků věcí na naše nervy. Spíše je Dasein člověka stejně původní spolu se jsoucím jako takovým vloženo do naladování (Heidegger 1980, 90).

Tuto větu karteziánští vědci velmi neradi slyší.

Ted' a tady, v tento okamžik, o němž víme, jen díky bytí, je zrozeno ze základního ladění (die Grundstimmung) a teprve z něho víme o Dasein (pobytu, tubytí). Pak je pozadím jen ono Dasein, je současně zrcadlem pro všechna jsoucna, která jsou na planetě a okolo ní.

¹ Poznámka: počátek, „der Anfang anfängt“, se na rozdíl od „začátku“, jenž je Heideggerem pojímán jako příčina, nekonstruuje. Počátek se vždy rodí poprvé a naposled. V tomto eseji jde o vlastní porozumění Heideggerovi s cílem uvést čtenáře do pochopení života jakožto rozhovoru; současně jde i o jeho pozvání k dialogu.

Jen člověk se naladí na nevýslovné, nespátřitelné a na nehmatatelné. Jen člověk ví o Bohu, duši, světě a o bytí. Jen člověk ve své poezii nás přivádí k prameni našeho dějinného života a jeho smyslu, o který se musejí starat lidé, a to právě dělají v básních.

„Die Dichtung“ je od „dicht“ (v němčině), což znamená „hustý“, tj. usebraný z mnohosti do jednoduchosti a uvlastnění tohoto *legein* (což je v řečtině „usebráním“), tvoří – rodí především básníci a myslitelé. Potřebujeme je dnes více než kdykoliv jindy.

Technologický svět si dělá nárok na celého člověka a chce svými „jedničkami a nulami“ ujařmit všechny bytostné síly člověka v něco, co je kontrolovatelné, mechanické a ploché. Řeč není jen o dorozumívání, tj. jen epifenomémem rozhovoru, který probíhá mezi člověkem a bytím v naladěnosti básníka na to, co není vidět, a přesto to určuje vše podstatné v našem životě. Jestli nám poezie odumře, bude to i náš chorál pohřební, nelze bez ní žít!

Není jen Dasein jednoho člověka, máme i dějinné Dasein, a to je tudytí, jež nám přináší jiný čas, než je aristotelský dopředný, který je jen počítáním (čas je číslo pohybu). Toto Dasein nám přinášejí básníci, a proto má hluboký smysl věta, že „člověk básnicky bydlí“. Tento čas, má jméno „temporalita“ a je rozhovorem s bytím, v němž přicházející bytí v nás vyvolá podstatnou minulost (die Gewesenheit), která prostoupí naší přítomnost znovuzrozením a stvoří úplně jiný rozvrh do budoucnosti, než je ten, který nám podsouvá technický svět skrz fenomén „das Ge-stell“ a „die Machenschaft“. Teprve v tomto čase, v temporalitě, je člověk celou bytostí, není prostředkem a předmětem cizích rozhodovacích sil, ale *soupatří* s bytím přes svět, v původní podstatné světlině. Jen takový člověk je opravdu svobodný, protože jeho život vyrůstá z jeho vlastního pramene. Jeho myšlení není jen sukcesivita, řízená kauzálně, v aristotelském čase, v subjekt-objektové figurě s požadavkem jistoty (*certitudo*) místo neskrytosti (*aletheia*). Zde je člověk u sebe a uvlastněn. Musíme si dát pozor na subjekt-objektovou figuru našeho samozřejmého rozvrhování v celém našem poznání; zde se děje odcizení člověka od svého posledního pramene, z čehož se rodí smysl celé naší existence.

Ono dějinné Dasein se nedá jednoduše pochopit, je třeba jej doslova „zrodit“ v duši básníka, či myslitele z dlouhodobého *legein* a uvlastňování ve smyslu *componere*. Potřebujeme k tomu „die Besinnung“, a to je schopnost, zkomponovat logiku a „besinnen“, což je naladění – větření.

Soustředme se na tuto myšlenku: „My za čas pokládáme jen to, jak jsme zvyklí, totiž tak, že jej počítáme, pak nám vládne ‚das Unwesen der Zeit‘, tj. ‚nepodstata času“ (Heidegger 1980, 111). To je právě jen sukcesivita, postrádající temporalitu, v níž podstatná minulost, přítomnost a rozvrh do budoucnosti jsou obsaženy jen v teď,

v „tedkosti“, „in der Jetztigkeit“. Mladí začínají mnoho věcí, a proto je mívají to nejpodstatnější, totiž počátek, který nevzniká, není konstruován, není konstituován; je pouze počátkujícím počátkem (*der Anfang anfängt!*). Počátek je nejen polovinou cesty, je nejdůležitější ze všeho, jak nás o tom poučil již dávno Aristoteles. Bez temporality v tomto smyslu se filosofie promění na návod k nějaké činnosti.

Dnes jsme v „počátkujícím počátku“ (*der Anfang anfängt*) zavaleni jako oceánem, musíme jeho podstatnění dostat do světliny Dasein, což se děje naladěním na to, co přichází a my sobě samým musíme dovolit, nechat se tímto přicházením potkat ve světlině našeho Dasein. „Tykadla“ pro toto setkání mají básníci, proto „básnický bydlí člověk na této zemi“. K bytí se můžeme jen přispárovat², to znamená, neplánovat vlastní myšlenkové tendování jen a výlučně k pragmatickým cílům. Toho většinou současný člověk není schopen, je posedlý cíli a vizemi a tato posedlost se řeší většinou jen technicky, počítáním. Lidé se stali tak trochu počítači, a je nutné podotknout, že počítače v podobě předmětů jsou méně nebezpečné než lidé, kteří se jim chtějí podobat. Stále dokola opakují, že počítače jsou jen prostředky pro jejich lepší život, vůbec je nenapadne, že jsou pouhými přívěšky na počítačích. Proto Heidegger opakoval to známé: „Nur ein Gott kann uns retten!“

„Dějiny bytí (Sein) neznají žádné následky; přispárování (*die Fügung*) k dějinám bytí se rodí, počátkuje a do počátku se vrací zpět“ (Heidegger 1980, 76). Tomuto procesu, jenž do lidského existování patří nevyhnutelně, někdy překáží aristotelská sukcesivita, která je základem proměny celé budoucnosti kauzálním způsobem.

Historie nezná počátek, jen začátky, je také v zajetí aristotelského času, jenž je číslem pohybu, tím se mění ontologický základ nejen pro poznávání světa, ale mění se tím i sama existence člověka. Pokud člověk nežije ze svého posledního pramene, v němž je uvlastněn, hraje si na život, nežije opravdově.

Co chybí dnes našemu existování v našem dějinném Dasein? Chybí zvnitřnění, niternost. Jakoby nás prudký „déšť“ procedurálních nároků, majících jen smysl provozní, neustále odvracel od zvnitřnění. Nejsme ani schopni pochopit dějinné Dasein, dění bytí, které přichází na „křídlech“ přítomnějšího času do základního ladění (*die Grundstimmung*) a odtud k našemu vlastnímu Dasein.

Jsme jen rozhovorem, ruka „vlastní“ celé tělo a řeč „vlastní“ celého člověka. Nesmíme si nechat úplně poroučet skrz fenomén „*das Ge-stell*“ a „*die Machenschaft*“, musíme si urvat z časovosti našeho dne chvíli pro vlastní spáru (*die Fuge*) k bytí. Naladit se na výzvy beze slov znamená být předem otevřen, připraven bez plánování prostřednictvím aristotelského času.

² Pozn. „*Die Fuge*“ je v němčině „spára“ (srov. sloveso „*verfügen*“), kterou Heidegger rozumí vlastní cestu k cíli, jenž je v této spáře již částečně předurčen; srov. u Husserla *noeze* nese v sobě předznačena svá adekvátní *noemata*.

U Hölderlina vidíme, že jeho celé Dasein je určeno básněním, tj. laděním s přicházejícím bytím skrz „Nordost“ (severovýchodní vítr). Dnešnímu člověku vládne „das Ge-stell“ a „die Machenschaft“, a neví o tom. „Básnění“ není jen psaní básní, je to otevřenost pro přicházení bytí, které principem poznávání stejného stejným a poznávání totožného s totožným v nás probouzí naše vlastní bytostné počátky. To je podstata heideggerovského uvlastnění „das Er-eignis“.

Co je to probouzení našich vlastních počátků? Je to znovuzrození těchto počátků, které pronikají do naší palčivé *pří-tomnosti* a jsou základem pro smysl života, nikoli jen pro pragmatické cíle společenského, nejčastěji ekonomického charakteru. Dnešní člověk má pouze cíle, chybí mu smysl, jenž by se protrahoval skrz jeho jednotlivé cíle. A tyto cíle jsou mu podsouvány prostřednictvím předem vypočítané budoucnosti, jež je základem zmíněného fenoménu „das Ge-stell“, jemuž dnes lidé říkají ne úplně přesně, „Matrix“. Je samozřejmé, že každý počátek, pokud se znovu zrodí, je to poprvé a naposled, proč? Protože se rodí vždy v nově přicházejícím čase, který vždy znovu i zaniká. „Chronos požívá své děti“, o tom věděli již Řekové. Tím se zakládá Dasein v tom, čemu říká Heidegger „die Grundstimmung“ – základní ladění, základní životní ladění v „tedkosti“ (die *Jetztigkeit*). Originalita vždy poprvé se zrodivšího „ted“ (*nunc et stans*, tože ti, die *Jetztigkeit*) se probouzí skrz přicházející bytí, skrz naše osobní počátky, jež jsou součástí naší nejuvlastněnější podstatné minulosti (die *Gewesenheit*) a ty prozáří naši přítomnost. Následkem je pak takový rozvrh budoucnosti, jemuž vládne celkový smysl našeho životního běhu, kterého se nám v silně determinující společnosti nedostává, i když je po něm obrovský hlad. Dnes si pleteme cíle se smyslem života, a to je zásadní chyba, důležitá pro pochopení fenoménu „vyhoření“.

Proto Friedrich Schiller vyslovil to neustále opakované: „Člověk je celý jen tam, kde si hraje!“ Proto Patočka tolik mluví o celku, jenž se v nás rodí jen z napětí bytostného tázání, to je onen počátek (der *Anfang*); vždyť tázání je zbožněním myšlení. Jen v tomto tázání se objevuje „die *Fragwürdigkeit*“, jež je pramenem důstojnosti člověka. O tom bylo napsáno již mnoho úvah, stejně to nestačí k tomu pochopit, že pragmatické cíle nestačí k tomu, aby člověk měl smysl života. Všude nám schází důstojnost, chybí úctyhodnost!

Dnešní lidé většinou neznají smysl života, znají jen cíle, pragmatické cíle; je to důsledek nebo předpoklad jejich reifikace? Je to důsledek proměny neskrytosti v jistotu, *aletheia* přechází v *certitudo*. Pravá poezie tu není proto, aby vzrušovala, pravá poezie má zpřítomňovat právě tekoucí dějinné bytí, které v sobě má počátky i rozvrh budoucnosti. Toto v sobě nese Hölderlinova poezie. V pravé poezii není vůle k moci, tam není asertivita, a pokud tam je, tak slouží každodennosti a jejím politickým ambicím.

Básníci nejvíce tvoří na počátku či konci světové periody. Se zpěvem proměňují národy z nebes svoje dětství do činného života, do kulturní krajiny. Se zpěvem se vracejí zpět do svého původního života. Umění přechodu z přírody k tvorbě a z tvorby k přírodě (Heidegger 1980, 20).

Tak je tomu od Sofokla dodnes; jen technologické myšlení těch, kteří rozhodují o celku bez toho, aby tento celek pochopili, o tom neví, a čím jsou ve svém rozhodování pilnější a přesnější, tím více celku škodí.

Básnění, řekl jsem a jsem si tím jist, je počátek a konec této vědy (myslí se tím teorie básnění, pozn. aut.). Stejně jako Minerva vyskočila z hlavy Jupitera, vyskočilo i básnění z nekonečného božského bytí. A tak na konci se to nesjednotitelné vynoří opět v tajemném prameni básnění (Heidegger 1980, 21).

Filosofie není „zbožíznalectví“, jak se to dnes implicitně objevuje v pohledech na ni. Filosofie není jen popisováním toho, co je před rukama, co je příruční fenomén (die Vorhandenheit). „Pouhý rozum nepřináší filosofii, neboť filosofie je něčím více, než slepé požadování nějakého, nikdy nekončícího, pokroku v čištění a rozlišování nějaké možné látky“ (Heidegger 1980, 22). Poezie nám otvírá počátek jeho znovuzrozením; a toto znovuzrození je vždy poprvé a naposled. Proto Zeus počal s Mnemosýné během jedné noci devět múz, proto máme v sobě „Devět bran“, které známe od Jiřího Langera. Počátky si můžeme připomenout jen jejich jiným, opět originálním zrozením. Zde je technika bezmocná, té jde jen o moc nad lidmi, proto je pro technologický svět inovace novým náboženstvím, toto náboženství si nás podmaňuje neustálou nutností učit se jejich nové a novější procesuality, až k nesnesitelnosti.

Tomu mladí nerozumějí a představují si, že tyto procesuality jsou jediným důkazem inteligence a chytrosti; jaká nedomyšlenost vládne současnu! Dnešní otrok nevypadá na první pohled jako otrok, přesto otrokem jest. A to přesně pochopila H. Arendtová, mluvila-li o banalizaci zla, o krutosti, jež se na povrchu jeví jako vědecká nevyhnutelnost, jako vědecké dobro. Intence, kterou Arendtová vynesla do veřejného prostranství, se ukázala jasně teprve prostřednictvím osudového fenoménu s názvem digitalita.

Nietzsche je opravdu moderní prorok. Proto v dnešní společnosti odumřela poezie jako návrat k počátku, proto nám obratně odebírají naši řeč a nahrazují ji angličtinou, také naše zvyky, naše dějiny a nahrazují je předepsanou historií, proto je například Komenský shledáván „rasistou“, proto se vše hodnotově proměňuje před užaslými očima současníků, kteří se doopravdy nestačí divit.

Pravé básnění nepopisuje duševní vzrušení básníka a opojení, které cítí; pravé básnění nás hrouží do zvnitřnění našeho Dasein skrz dějinné Dasein, jež náleží dění samého bytí. Pak teprve jsme v „ted' a tady“, pak náš život nám patří celý, nikoli jen jeho část. „Může se stát, že jednoho dne se vysoukáme z naší každodennosti a pronikneme do moci básnění tak, že už se nikdy nevrátíme do každodennosti, pokud jsme ji už jednou opustili“ (Heidegger 1980, 22). Tento průnik skrz pragmatičnost každodennosti nás bude zachraňovat, protože z pouhé užitečnosti se nedá žít. Užitečnost – to jsou cíle s měřitelnými výsledky, ale svobodnou bytostí můžeme být jen, když překonáme ontickou a ontologickou nouzi, tj. když se smíříme s konečností života. Pak teprve budeme umět děkovat za chvíle, které nám Dasein přinese. Proč? Potřebujeme smysl, jenž bude pronikat všemi našimi cíli.

Řeč vlastní celého člověka, ruka vlastní tělo, abychom vstoupili do básnění a do filosofie musíme nechat slova v nás znít, rozevlát do zvnitřnění (die Innigkeit), v němž jsme jen součástí, nikoli pánem. „Jde o zvuk třepotajících se křídel slov“ (Heidegger 1980, 23). Epikurova a Finkova „tíšina duše“ ve čtveřině zahrady se zvnitřnila v heideggerovské čtveřině, která objímá náš lidský svět v zrcadlení, jež je obdobou takové reflexe „reflexe“, že každá věc tohoto světa má v sobě vše ostatní, přesně jako je tomu ve fraktálech. O této prajednotě mluví filosofie a básnictví; pak „slyšíme“ barvy a „vidíme“ zvuky; pak jsme svobodní.

Ale jen tak, jak se básník sám stává skrz boj pánem a otrokem básnění, jen tak získáme prostor jejich básnění. Boj a básnění v básni je bojem proti nám, pokud my v každodennosti Dasein jsme z básnění vystrčeni, pak jsme slepí, chromí a němí na břehu vysazení a příchod mořských vln buď vidíme, nebo slyšíme, nebo vidíme jejich stopy. Boj proti nám samotným ale neznamená zvědavé, duši rozdírající sebenazírání, zkroušené „morální“, správné vědění, nýbrž boj proti nám je práce průchodu skrz báseň (Heidegger 1980, 22 – 23).

Proč je to boj? Protože se prodíráme slovy a jejich zněními tak, abychom vstoupili do dějinného Dasein, které je básníkem vyvoláno a do slov opatrně dosazeno.

Pochopit dějinné Dasein jiného národa znamená najít cestu k jejich dějinnému bytí v pobytu, v tubytí, které k nim bytostně náleží. Nezáleží na tom, že tomu sami příslušníci daného národa často nerozumí, tak je tomu velmi často všude na světě, pro kultivovaného člověka je to však nezbytné. To je také Aristotelův důvod k tvrzení, že poznat národ znamená spíše číst jeho krásnou literaturu, než číst jeho historii, která se stále přepisuje, podle toho, kdo je u moci. Prodrat se obsahem dějinného Dasein je oním *componere*, nikoli sbíráním informací o daném národu, potřebujeme dějiny, už méně historii. Tento významový pasus je málo znám i mezi humanitními vědci, což je samozřejmě škoda.

Co je tu obtížné? O tom se dovídáme z této Heideggerovy myšlenky. „Vymýšlíme tzv. duchovní obsah a smysl básně, vtahujeme je do abstraktní pravdy, a přitom vyhodíme znění a spárování s třepotajícími ‚křídly‘ slov“ (Heidegger 1980, 23). Prostě nevstoupíme do Dasein, které báseň rozprostírá do spáry čtenáře se samotným bytím. Dnešní mládež není v tomto smyslu probouzena na základních a středních školách, tím však se jim „stříbrný vítr“ navždy zlikviduje. Čtenář básně musí rozumět „říkání“, tj. rozhovoru beze slov, samo „mluvení“ nestačí.

Každodenní věci jsou ohmatány skrz používání, tupě využívány, jsou prázdné. Hölderlinovo básnění je rok od roku nevyčerpatelnější, hlubší, více cizí – v posledním slova smyslu jsou nepřiraditelné. Chybí jim ještě skutečný dějinně duchovní prostor. Tento prostor nepřichází z vnějšku, nýbrž musí být stvořen básněním samým. Pokud nejsme obdařeni pro tento vhled, pokud nevyčkááme v tomto básnění ve „světování“ do budoucna, pak zůstává pochopení jen zvědavou hrou (Heidegger 1980, 23).

„Básnický bydlí člověk“, tj. žije v temporální časovosti, alespoň někdy, protože fenomen „das Ge-stell“ mu to nedovolí, řídí jej skrz povely, které vypadají jako logická samozřejmost, a přitom jsou to jen projevy vůle k moci, dnes jsou to již jen projevy vůle k vůli.

Celým člověkem je lidská bytost jen tam, kde může pobývat v podstatné minulosti (in der Gewesenheit), pokud ta je mu odňata, stává se bezradně těkajícím člověkem, který hledá a neví vůbec co hledá, a proč to hledá.

Tam nás přivedla moc, skrytá v technice. Děti se pak řezají do zápěstí, aby něco určitého mohly cítit, dospělí potřebují alkohol, či požívají drogy, či propadají rauši ze sexu, či z politické moci. Technika zapomněla, že „básnický bydlí člověk na této zemi!“.

Liberalismus byl Masarykem pochopen jako zdroj nebezpečného a zlého; a zdá se, že měl pravdu. Pokud je člověk osvobozen od minulosti ve smyslu počátku, stává se z něho téměř „předmět“, manipulovatelná loutka. Přesně to pochopil i Hölderlin na počátku 19. století. To je to, co je na tomto básníkovi téměř neuvěřitelné; je totiž skoro větším filosofem, než byli jeho přátelé Schelling a Hegel. Přesně tento problém je především problémem dnešního člověka. Chodíme si pro antidepresiva, ale jediný zdroj je v pochopení nevyhnutelného, jež se dnes na nás valí jako oceánská vlna a my jen tupě přihlížíme, protože jsme vychováni jen v pragmatickém a praktickém ohledu, vzdělání se stalo služkou trhu a politické moci.

Potřebujeme myslitele, kteří jsou schopni vhledu do podstaty, jež se rodí z komponování tisíců značek na cestě, které nelze popsat a zobecnit, v tom spočívá úloha myslitele.

K tomu jsme ale všichni společně jen málo připraveni v našem společném Dasein, a přesto nám chybějí myslitelské zbraně pro tento boj. To, co my dostáváme, jsou sice nejistá vědění, jež pak musejí zmizet, jakmile do náhledu a do srdce pronikly, kam poukaz směřuje. Co k tomu dodáváme? Jsou to povšechně vzato, jen stavební lešení na katedrále, které je nutné jen proto, aby se nezhroutila (Heidegger 1980, 23).

Filosofie přináší intenci „do světa být“ (in-der-Welt-sein), přináší více méně temné směřování k více méně uvědomovanému *telos*, smyslu našeho života. Ale tento smysl se cizelizuje až v situacích, kam nás zavane dějinné dění bytí, svým nenaplánovatelným pohybem, který nemáme v naší moci.

Dasein, „bytí teď a tady“ je prožíváno autenticky jedině na pozadí bytí, přesněji bytí, které nám daruje *pří-tom-nost*, aby nám svět patřil v okamžiku, jenž je opatřen podstatnou minulostí, počátky i předhledem do budoucnosti, v němž se rozvrhujeme směrem do minulosti i dopředu. Takový život je celkem a my pocítujeme *charis* (die Anmut), to není zábava, ale přijetí samotným bytím v našem přítomném pobývání, obé je v naší moci, jsme obdařeni soupatříčností s celkem světa, pak můžeme být i sami, a je nám dobře.

Básnění nás uvádí, jemně a vroucně na cestu, tj. probouzí v nás intenci, skrz niž tendujeme k tomu, co dávno už v sobě nosíme, ale protože je to „skryto“ praktickými a jinými obsahy našeho toku *cogitationes*, nevíme o tom. Kdo v nás probouzí naše kořeny – počátky, jež se vždy poprvé rodí a zase odejdou? To je možné jen, vypneme-li aristotelský čas, jenž vládne Západu. Přesně toto lidé zapomněli, protože musejí poslouchat povely, které řídí jejich každodennost. Těchto povelů je moc, vypadají jako neškodná samozřejmost, ale v podstatě dirigují životy nám všem. Nikdy totiž nejsou všechny tyto starosti úplně dokončeny, aby člověk mohl patřit sobě samému.

Teoretická fyzika nám říká, že každá mikročástice je na svém místě, ale zároveň je všude, ale to není nic nového, to je myšlenka prastará. Vše se zrcadlí ve všem a zanechává tam svůj obraz. Zrcadlení „zrcadlení“ se děje neustále, protože bytí se děje, nestojí, je v pohybu, proto odrazy „odrazů“, neboli zrcadlení je stejně jako dění, pobýváním věcí ve všem. *Nihil novum sub sole!* Vše už tady bylo, nic nového pod sluncem. Je nám zapotřebí vidět pobývání lidí, zvířat a stromů z výšky, která umožní pochopit celky bez marga, jež nejsou vědeckou metodou pochopitelné, protože tyto celky jsou počátky, jsou oněmi kořeny, které nejsou předmětné a rodí se jen v napětí našeho tázání.

Řecké slovo $\tau\upsilon\theta\eta$ znamená „chůva“ a chůva je ona žena, která chová dítě, stará se o něj a předává své nezákladnější ladění na celek světa, předává mu celek bez marga, jenž je schovaný v „Dasein“, v jejím pobývání, v jejím „tubytí“. Proto chůva svým mlékem předává děťátku to nejvlastnější, co možná sama u sebe ani nedokáže

pojmenovat, tj. neuvědomuje si to, protože je to pro ni samozřejmost. Vědci neustále popisují předměty, jdouce do těch nejmenších „kousků“, měli by vzít na milost fenomény, které jsou daleko důležitější než to, co se dá měřit. Zde jsou jejich data k ničemu. Je třeba chápat, tj. uzmout si to, co je důležité, ale to právě není vidět očima; k tomu se můžeme jen neustále více a více probouzet, *to nám nikdo instantně nepředá*. Proto je vzdělání něco jiného než předávání vědomostí, dovedností, návyků a kompetencí s cílem stát se konkurence schopnými. Musíme mít v sobě trochu asymetrické zodpovědnosti.

Poezie předává základní, počátkující ladění na to, co je nevýslovné, což jsou počátky, které je třeba vždy znovu poprvé a vždy naposled zrodit, aby se zachránilo to, co je nám nejvlastnější. To, co je nám vlastní, je tak blízko, že o něm ani nevíme, proto je sebepoznání to nejtěžší ze všeho. Tato myšlenka je také jedna z nejstarších, je velkou chybou liberalistů, že se ženou vpřed k pokroku, aniž by znali, z čeho toto vše vychází, protože nemůže nevycházet! Proto mladí nemohou dobře vést společnost, na to prostě nejsou tak „staří“! Potřebují křest ohněm. Funkci chůvy z hlediska celé společnosti přináší jen poezie.

Proto opakuji spolu s Heideggerem: „Může se stát, že jednoho dne se vypneme z každodennosti a do moci básnění sebe opět vložíme, a to tak, že nebudeme moci se vrátit do každodennosti, když jsme ji opustili“ (Heidegger 1980, 22). Jde o probuzení, které vyvolá situace, do níž se možná blížíme. Co pak?

Heidegger mluví o boji proti sobě samému; nejde o boj ve smyslu války, jak tomu rozumí novináři. Jde o střetání, jež je pouze hledáním svého pravého místa, což je nevyhnutelné pro to, aby se nehotová věc uvěcnila, tj. aby se teprve stala pravou věcí, protože nalezla střetáváním svou pravou míru, tedy podstatu, toto platí o věcech kolem nás, stejně jako o nás samých. Nalezením svého pravého místa se „věc“ teprve stane věcí, protože nalezne své pravé místo a proces vedoucí k tomuto nalezení je střetáním s jiným věcmi, jichž je bezpočet.

Střetání je současně i zrcadlením, které vždy zanechá v uvěčňující se „věci“ svou informaci, proto pak každá věc má v sobě celek, je fraktálem. Věděl o tom již Hermes Trismegistos, proto platí i dnes: „Co je nahoře, to je i dole!“

„Nic nového pod sluncem!“ Počátek vstupuje do světa lidí jen znovu originálním zrodem, poprvé a naposled a jen tak se udržuje kontinuita našich kořenů, jen tak můžeme žít z vlastního pramene. Uvěčněná věc má míru, tj. podstatu sebe samé a nese v sobě kosmos jako celek, bytí jako celek bez marga. Co to znamená? Každá věc je nám blízka, nikoli metricky, ale filosoficky, její blízkost není matematická ale fenomenologická, proto věci vrůstají do našich lasek, vrůstají do našeho domova tak, že máme rádi staré šicí stroje, hrnky s ulomenými oušky, ohmatané fotografie.

Spousta lidí to nedokáže zahlédnout, protože se dívají kolem sebe z malé výšky, za to jsou ale odborníky, kteří jsou často posuzováni jako nejdůležitější osobnosti.

Nejsou, věděl o tom již Sókratés, a proto se dnes o něm učí jen historicky, ale nikoli dějinným způsobem, proto filosofie vymizela z plánů výuky a nahradila ji karteziánská antropologie, sociologie a politologie a další, tzv. společenské vědy, které v sobě nemají potřebný nadhled pro pochopení celku, jenž nevzniká adicí, ale skrz *componere* a *synagogé*.

Básnění je říkání způsobem otevírání, není to definice, je to zvnitřnění (*die Innigkeit*), vstupující do dějinného *Dasein*, do přítomnosti dění samotného bytí. To je důvod pro tvrzení, že básnění je svědomím lidu a národa; básník je probouzeč, je buditel. „Básník donutí a zažehne boží blesky, které se tak promění ve slova. Básník nepřepracovává své duševní prožívání, nýbrž stojí pod boží bouří, s obnaženou hlavou, bez ochrany, od sebe vzdálen“ (Heidegger 1980, 31). Proto je pro Heideggera důležité toto: „*Dasein* není nic jiného, než vystavenost do přemoci bytí ve smyslu *Seyn*“ (Heidegger 1980, 31). To není nic jiného než velmi prohloubené zpřítomnění, které není ničím jiným než zvnitřněním právě prožívané přítomnosti. Není to popis básnickových prožívání, jak se učí na gymnasiích, ale naopak je to potlačení vlastních prožitků. Jde „o nahou vysazenost do bouře“ (Heidegger 1980, 31).

Jde o rozhovor s bohy, v němž se básník obětuje. Básnění je převzetím božských pokynů a jejich předáním lidu. Bouře a blesky jsou řečí bohů, těm se básník musí vystavit, a tak se vydat do přemoci *Seyn*. „*Seyn*“ je vždy poprvé a vždy naposled počátkující bytí. Pokyn (*der Wink*) není znakem jako v digitálním myšlení, i když to většina dnes tak pojímá. „*Der Wink*“ je pokyn k podstatě, kterou musí člověk pochopit z *componere*, ze *synagogé*, což je něco nesmírně důležitého pro vhledy do podstaty, a co se nedá předat definicí, to se musí v člověku zrodit poprvé a naposled, stejně jako je řeč bohů, proto se stejně poznává stejným. A jinak to nejde! Proto je tak nevyhnutelné vrátit vzdělání k probouzení počátků, jež se vždy jen rodí z napětí bytostného tázání, protože zde jde o celky bez marga. *Mysteria* se předávala jen prostřednictvím rození počátků v obřadech, nikoli přes významy slov, majících úlohu pouhých značek, jak je tomu dnes v digitálním myšlení. *Res opinabile* je mezi *res scibile* a *res credibile*. V mínění je vždy obojí, pravda i zdání; proto jsou mínění tak nebezpečná. Proto nejnebezpečnější novináři jsou ti, kteří říkají polopravdy, což filosofie zná již od starých Řeků.

„Roz-umět“ je důležitější než znát informace, ale k tomu potřebujeme problémy nazřít jako odpovědi a teprve pak pokorně hledat otázky, jež náleží k předem poznané odpovědi jako klíč k zámku zamčených dveří. Otázky musejí pasovat k odpovědi, pak teprve můžeme mluvit o „vrozumění“ do problému, jinak nikoliv.

Proč jsou tázání zbožností myšlení? Protože nalezené otázky jsou pozadím, z něhož se problém fenomenalizuje, ukazuje z hlediska celku bez marga. Ukazovací pozadí je vždy v karteziánském myšlení skryto, proto potřebujeme ty, kteří mají odvahu k podstatnému tázání, což je jen jediným důkazem, že člověk je jen rozhovorem.

Literatura

HEIDEGGER, M. (1980): *Hölderlins Hymnen „Germanien und der Rhein“*. Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann.

Článek je componere – synagogé, vzniklé ze studia dějin filosofie a fenomenologie z celého mého života, proto je tu citováno jen z jednoho díla.

Anna Hogenová
Univerzita Karlova v Praze
Husitská teologická fakulta
Katedra filozofie
Pacovská 350/4
140 00 Praha 4
Česká republika
e-mail: anna.hogenova@htf.cuni.cz